

EN HEBREISK DIKTARE.

S. J. Agnons berättelse *Vad krotkot är skall rakt varda* trycktes första gången i Hapoël hazair, d. v. s. Den unge arbetaren, en hebreisk veckotidning, som utgives i Palestina. Den första bokupplagan såg dagen år 1912 i det palm-beskuggade Jaffa vid Medelhavsstranden. Sedan dess har boken översatts till flera europeiska språk, till tyska, ungerska och polska, och nu har den omsider nått till de nordiska furorna vid Östersjön, ett vittnesbörd om att hebreiskan i våra dagar åter blivit ett levande tungomål.

Det största och mäktigaste i den moderna hebreiska litteraturen har man, enligt vad kännare försäkra, att söka inom lyriken. Även den oinvidde har lätt att förstå, att den konststart, som kan knyta an vid traditionerna från Höga Visan, psalmerna och profeterna, helt osökt skall finna sin stil och sin ton.

S. J. AGNON: *Vad krotkot är skall rakt varda*, jämte andra noveller. Översatt från hebreiskan av M. Ehrenpreis och Olga Raphael-Linden. Med illustrationer av J. Budko. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag. (Judiska Litteratursamfundets skriftserie, VII.)

Att skalden som Bialik och Tjernichov-sky verkligen höra till de utvalda, det anar man under läsningen av de svenska tolkningar, som M. Ehrenpreis och Ragnar Josephson tillsammans utfört och samlat i den värdefulla volymen *Ny-hebreisk lyrik*. Den bittra, isande kylan i Bialiks Vintersånger, den flammande smärtan i Vredessångerna, den darrande längtan till fädernas land, som biktar sig i odet Till fågeln, det är förvisso toner ur den moderna judiska själens stora symfoni, och även i de svenska ekona kan man spåra den höghet och den kraft, som prisa hos mästaren.

Men det gäller ju om all lyrik, att den icke uppenbarar sina sista hemligheter utanför det egna språkets trollkrets, och alldeles särskilt måste detta gälla om den hebreiska lyriken, som fortsätter en rik och hög, men för oss i formellt avseende alldeles främmande tradition. Långt mindre svårigheter finns det att övervinna, då det är fråga om att till svenska överflytta hebreisk prosa av berättande slag. Den samling noveller av S. J. Agnon, som nu tack vare övrrabbinen M. Ehrenpreis och fru Olga Raphael-Linden blivit tillgänglig för svenska läsare, kan vem som helst restlöst tillgodogöra sig. Det är en ytterst egen-

artad berättarkonst, den skildrar en miljö, som är okänd för de flesta, och den brukar en teknik, som är ålderdomlig och bisarr, men trots detta griper den starkt och omedelbart. Agnons noveller äro ytterst konstfulla och stilstränga, men de äro inga skapelser av tom förkonstling; de tala direkt till hjärtat. Den sällsynt rena tillfredsställelse, som de bereda läsaren, beror i icke ringa mån på den alldeles ypperliga översättningen. Man läser sida efter sida av den naiva, fromma krönikan och stöter aldrig på ett tvunget eller famlande uttryck. Man har känslan av att göra bekantskap med en stor stilkonstnär i original. Det är helt enkelt utsökt. Mycket sällan har man haft bruk för sådana lovord.

S. J. Agnon, som ännu icke är fyrtio år gammal, är född i ett litet judenaste i östra Galizien vid namn Butsjatsj. Man skall med egna ögon ha sett en sådan polsk-judisk småstad, med de fallfärdiga, obeskrivligt smutsiga kojorna, med synagogans murkna och mossiga timmer-skjul, med sitt myller av bleka, förkrympta, förtrampade varelser, med hela sin atmosfär av brinnande, spetsfundig fromhet och jäktande, steril köpenskap. För att riktigt förstå vad det östjudiska problemet innebär. Men från detta ghetto, som är ett stycke bevarad medeltid och ett stycke Österland, har Agnon, liksom så många andra begåvade judar, vandrat direkt ut i den moderna västerländska civilisationen. I Tyskland har han tillgodogjort sig allt vad den intellektuella kulturen kunnat bjuda tidernas sistfödde son. Men han

har icke funnit ro i sin judiska själ, han har icke kunnat dröja vid de dukade borden. Oemotståndligt har han dragits mot Palestina, mot Erez Israel, och för närvarande hör han till dem, som varje fredags afton dröja i skymningen framför de färade stenblocken i klagomuren. I ett brev till sin svenske översättare yttrar han, att han "svävar mellan hopp och förtvivlan". Hans öde är symboliskt för vad många av de bästa och djupast anlagda bland de yngre judiska generationerna upplevat. Jag begår väl icke någon otillbörlig indiskretion om jag upplyser, att det är Agnons gestalt, som skymtar i ett kapitel av min bok "Resa till Jerusalem". Han var som den förlorade sonen, den där vänt åter till fadershuset, men funnit det i ruiner och klamrade sig fast vid spillrorna.

Dessa noveller, som offentliggjorts på hebreiska i Palestina, handla emellertid icke om det judiska folkets nationella och religiösa storhetstider. De handla i stället om diasporans förnedringar och provningar. Den första av dem har till hjälte en krämare i Butsjatsj, Agnons oansenliga galiziska födelsestad; tiden är 1840-talet. I trohjärtade vändningar, uppblandade med bibliska uttryck och färgade av chassidisk fromhet, berättar Agnon om Menaschem Chajim, om de olyckor och vedermoder, som ruinera hans lilla handelsbod och tvinga honom att lämna sin hustru kvar i Butsjatsj och själva ge sig ut på de galiziska landsvägarna som tiggare och landstrykare. Steg för steg följa vi hans materiella och andliga förnedring; hungern och elän-

det driva honom till synd, och till slut är han föga bättre än en "schnorrer", en samvetslös bedragare och vagabond. Men när han äntligen med trötta steg vänder tillbaka till Butsjatsj, kommer omslaget. Man har trott honom död, och hans hustru, som blivit omgift, firar just sin förstfödde. Stum och undergiven, genomträngd av skuld-känsla, vänder Menaschem Chajim om utan att ge sig tillkänna; han vill icke grumla hennes glädje, och straffet för den begångna synden vill han ta på sig själv ensam. I denna handling av barmhärtighet och uppföring frälsar han sin fläckade själ, och Guds nåd lyser till slut klart över hans usla och förödda liv; innan han dör får han bevittna, hur hans hustru tänker på sin döde make med kärlek och tacksamhet. Allt är försonat, det krokiga har blivit rakt.

Det ligger en underbar, nästan legendarisk glans över denna enkla berättelse; man förs in i en armodsfull, primitiv värld, som erinrar om medeltida träsnitt, men den förklaras, genomlyses av andakt och mystisk innerlighet. Det är något av den fattigdomens och gudshängivenhetens poesi, som Rembrandt förmådde trola fram över sina bibliska raderingar, och man blir erinrad om att även den store holländaren hämtade sin inspiration ur ghettoets judiska folkliv.

Agnons noveller äro, om man så vill, ett stycke kulturhistoria, men de äro på samma gång besjälade och rena konstverk. "Legenden om toraskrivaren" återger med strålande klarhet all den symboliska poesi, som döljer sig

bakom talmudismens stelnade och lagiska fromhetsformer. "Vid sederbordet" tolkar med gripande konst de urgamla festbrukens minnesrika skönhet; berättelsen har den stora diktens djupa ro och stilla harmoni. Man känner, att i dessa stämningar har den judiske diktarens oroliga själ funnit vila och frid — här svävar han icke längre "mellan hopp och förtvivlan", här slår hans hjärta lugnt och fast i takt med de hemlighetsfulla hjärtslagen hos det folk, som så djupt upplevat timlighetens förskingring och vilan i Gud.

Det är dessa spillror, vid vilka Agnon klamrar sig fast liksom de fromma vid tempelmurens stenar. Det smutsiga, föraktade och förtrampade ghettoet, som både judar och icke-judar se ned på som ett förnedringens näste, vad har det icke trots allt rymt av andakt och fromhet, av sublim ovärldslighet och mystisk låga, av lidelse och själ! Det är den visionen, som ligger till grund för Agnons skildringar från ghettoet; där andra blott se det krokiga, förvridna och förvuxna, där ser han den gudomliga vätkraften. Må vara, att det är en diktare, som förskönar och förändligar den grova verkligheten; men denna paradoxala förmåga att ur jordiskt elände, ur smuts, förvirring och lidande pressa fram evighetsupplevelsorna är dock den judiska genialitet, som skapat två av de stora världsreligionerna. Agnon har lika litet som zionismen över huvud förnekat ghettoet för drömmen om det nya Jerusalem. Han betraktar synagogan, Bet-hami-

drasch, med samma ögon som Bialik, bland de mörka skuggorna ser han

svarta judar, skrumpna, vissna gestalter,
judar, Galuts barn, som släpa sitt tunga ok,
som glömma sin bittra plåga vid Talmudböckernas blad,
som glömma sitt armod vid sagornas ord,
som bortajunga hela sin nöd med psalmernas hymner
— ack, hur föraktlig, hur löjeväckande handling
inför den oförstående främlingens blickar.
Då skall ditt hjärta säga åt dig, att din fot
beträtt den tröskel, som för till vårt livs hus,
och att ditt öga skådat vår själs källa.

Agnons berättelser, beundransvärda som konstverk, låta till och med oss främlingar se djupt in i judiskt väsen med mindre oförstående blickar.

Fredrik Böök

EFTERTRYCK FÖRBJUDES.